

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kostilainen, H. (2021). Millainen on yhteiskunnallinen yritys? Teoksessa E. Salmi, & K. Savela-Vilmari (toim.). (2021). *Yhteiskunnallinen yrittäjyys Suomessa - Malli osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen* (s. 16–22). (Diak Työelämä 24). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-387-2>

PLEASE NOTE: This is a self-archived version of the original article.

Please cite the original version:

Kostilainen, H. (2021). Millainen on yhteiskunnallinen yritys? In E. Salmi, & K. Savela-Vilmari (Ed.). (2021). *Yhteiskunnallinen yrittäjyys Suomessa - Malli osatyökykyisten henkilöiden työllistämiseen* (pp. 16–22). (Diak Työelämä 24). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-387-2>

Harri Kostilainen

MILLAINEN ON YHTEISKUNNALLINEN YRITYS?

Yhteiskunnallisille yrityksille mahdollisuuksia

Artikkelissa käsitellään yhteiskunnallisen yritystoiminnan viitekehystä Euroopassa ja Suomessa sekä siihen liittyviä määritelmiä. Artikkelin pohjautuu kirjoittajan aiemmin tekemään selvitykseen työ- ja elinkeinoministeriölle (Kostilainen, 2020).

Suomessa tavoitteena on yritystoiminnan lisääminen ja yrittäjyyden edellytysten parantaminen sekä yhteiskunnallisten yritysten potentiaalin tunnistaminen muun muassa työllisyyden edistämisessä. Suomen hallituksen hallitusohjelman tavoitteena on parantaa yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä osatyökykyisten ja muiden vaikeassa asemassa olevien työllistämiseksi. Hallitusohjelmassa on myös muita kirjauksia, jotka koskevat yhteiskunnallisia yrityksiä, kuten yritysten kasvun ja uudistumisen mahdollistaminen erilaisten yritysten tarpeet tunnistaen. Yhteiskunnallisilla yrityksillä on erityispiirteitä ja -tarpeita, joita ei tunnisteta tai tunnusteta yleisissä yritystoimintaa tukevissa strategioissa ja politiikoissa. Erilaisten yritysten perustehtävissä ja omistusrakenteissa on eroja. Erot on aiempaa määrätietoisemmin otettava huomioon julkisissa työllisyys- ja yrityspalveluissa. (Yhteiskunnallisten yritysten työryhmä, 2021.)

Yhteiskunnalliset yritykset ovat erilaisia. Erityispiirteet yhteiskunnallisilla yrityksillä ovat kuitenkin yhteneväisiä. Kansainvälinen vertaileva tutkimus (Erpf ym., 2019) tunnisti kolme erilaista yhteiskunnallisen yrityksen klusteria: 1) erilaisia hyvinvointipalveluja tuottavat yhteiskunnalliset yritykset, 2) johonkin yhteiskunnallisen ”ilkeän ongelman” ratkaisemiseen pyrkivät missiolähtöiset vaikuttavuustoimijat ja 3) hyväntekeväisyystoimintaa harjoittavat yhteiskunnalliset yrittäjät ja yritykset. Laaja kansainvälinen yhteiskunnallisia yrityksiä eri puolilla maailmaa vertaileva tutkimus *International comparative social enterprise models (ICSEM) Project* tunnisti puolestaan neljä erilaista yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallia. Yhteiskunnallisten yritysten liiketoimintamalli liittyy vahvasti julkisten palvelujen markkinoistumiseen ja julkisten palvelujen tuotantomallien monipuolistumiseen. Ensinnäkin useat yleishyödylliset yhdistykset ja säätiöt ovat

omaksuneet yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin kasvavilla hyvinvointimarkkinoilla (liiketoimintaa harjoittavat yleishyödylliset yhteisöt). Toiseksi kunnat, kuntayhtymät tai jotkin muut julkiset toimijat ovat yhtiöittäneet joitakin palveluja tuotettavaksi yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallilla (julkisomisteiset yhteiskunnalliset yritykset). Usein nämä julkisomisteiset yhteiskunnalliset yritykset toimivat hyvinvointipalvelujen tai vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työelämään integroiviin toimintoihin liittyvillä toimialoilla. Kolmanneksi osa jäsentensä sosiaalista ja taloudellista asemaa edistämään pyrkivistä osuuskuntamuotoisista toimijoista on toimialoilla, jotka ovat luonteeltaan yleishyödyllisiä (keskinäisen avun osuuskunnat). Neljänneksi osa tavanomaista liiketoimintaa harjoittavista yrityksistä on omaksunut missiolähtöisen yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin osana yritysten yhteiskuntavastuuta (missiolähtöinen liiketoiminta). (Defourny ym., 2021.)

Erilaisia yhteiskunnallisia yrityksiä on havaittu yhdistävän ensinnäkin pyrkimys sosiaalisen tai yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseksi. Tämä pyrkimys ilmenee yhteiskunnallisten yritysten missiosta ja strategiasta tavoiteltaessa mission mukaista yhteiskunnallista muutosta. Toiseksi yhteiskunnalliset yritykset saavat tuloja myymällä palveluja tai hyödykkeitä markkinoilla julkisille tai yksityisille asiakkaille. Kolmanneksi yhteiskunnallisia yrityksiä yhdistää osallisuutta lisäävä ja edistävä johtaminen. Tämä voi ilmetä esimerkiksi yrityksen demokraattisena päätöksentekotapana sekä palvelujen käyttäjien ja muiden toimintaan välittömästi tai välillisesti osallistuvien toimijoiden osallisuutena yrityksen toimintaan. (Kannampuzha & Hockerts, 2019.)

Suomessa ei ole toistaiseksi kattavaa tietoa erilaisista yhteiskunnallisista yrityksistä tai niiden määrästä. Suomessa yhteiskunnallisen yritystoiminnan eri muotoja on kehitetty lukuisissa Euroopan sosiaalirahaston hankkeissa vuodesta 1995 alkaen (Kostilainen & Pättiniemi, 2016). Hanketoiminnan kokeilujen ja kokemusten sekä muun valmistelutyön perusteella Suomessa säädettiin laki sosiaalisista yrityksistä (L 1351/2003). Suomalaisen Työn Liitto hallinnoi Yhteiskunnallisen Yrityksen -merkkiä (Suomalaisen työn Liitto, i.a.). Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry on yli 70 yhteiskunnallisen yrityksen ja vaikuttavuustoimijan verkosto (Yhteiskunnallisten yritysten Liitto ARVO ry, i.a.). Suomessa, kuten muuallakin maailmaa (European Commission, 2020), on puutteita myös tietolähteissä ja tiedonsaannin menetelmissä kattavan tiedon saamiseksi yhteiskunnallisista yrityksistä.

Työ- ja elinkeinoministeriölle tehdyssä selvityksessä (Kostilainen, 2020) arvioitiin, että Suomessa on noin 1 700 yhteiskunnallista yritystä, joista yli puolet on sote-alan palveluja lähinnä julkiselle sektorille tuottavia yhdistyksiä. Yhteiskun-

nallisten yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on noin 5,8 miljardia euroa. Työpaikoja yhteiskunnallisissa yrityksissä on yli 50 000, eniten Yhteiskunnallinen yritysmerkin omaavissa yrityksissä (22 500) ja soteyhdistyksissä (26 500). Potentiaalia osatyökykyisten työllistämiseen löytyy näistä kahdesta ryhmästä, mutta näiden lisäksi myös muut yritykset voivat työllistää merkittävän määrän osatyökykyisiä. Selvityksessä (Kostilainen, 2020) käytetty menetelmä ja lähestymistapa on saattanut jättää huomioimatta yhteiskunnallisia yrityksiä erityisesti toimialoilla, jotka eivät olleet tarkastelun kohteena ja erityisesti vaikeasti tunnistettavia nuoria kasvuhakuisia yhteiskunnallisia haasteita liiketoiminnassaan ratkaisemaan pyrkiviä yrityksiä. Valittu menetelmä on tehtyjen rajausten takia saattanut arvioida näin ollen myös niiden työllistävän vaikutuksen todellisuutta vaatimattomammaksi.

Määritelmiä

Tässä artikkelissa yhteiskunnalliset yritykset määritellään neljällä eri tavalla:

1. Osaksi yhteisötaloutta (social economy) ja yhteisötalouden yrityksiä (social economy enterprise). Yhteisötalouteen kuuluu osuuskuntia, keskinäisiä yhteisöjä, voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä, säätiöitä ja yhteiskunnallisia yrityksiä. Sosiaaliset yritykset (work integration social enterprise), jotka pyrkivät integroimaan heikossa asemassa olevia henkilöitä työmarkkinoille, voivat olla yhteiskunnallisia yrityksiä. Laki sosiaalisista yrityksistä (L 1351/2003) edellyttää sosiaalisilta yrityksiltä työntekomahdollisuuksia erityisesti henkilöille, joiden vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä tai tietyin edellytyksin pitkään työttömänä olleille. Sosiaalinen yritys on työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitty elinkeinotoimintaa harjoittava yhteisö, säätiö tai muu elinkeinonharjoittaja, joka on merkitty kaupparekisteriin ja joka tuottaa liiketaloudellisin periaattein hyödykkeitä. Palveluksessa olevista työntekijöistä (työllistettyjen osuus) on oltava vähintään 30 prosenttia henkilöitä, joiden vamma tai sairaus vaikeuttaa työllistymistä tai näiden ja muiden laissa mainittujen heikossa työmarkkina-asemassa olevien yhteenlasketun osuuden on oltava vähintään 30 prosenttia.

2. Yhteiskunnallisten yritysten määrittelyssä voidaan huomioida Euroopan komission yhteiskunnallisten yritysten toiminnallinen määritelmä (Euroopan komissio, 2011), jonka mukaan yhteiskunnallisen yrityksen:

- kaupallinen toiminta perustuu sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen päämäärään taikka yleiseen etuun, mikä ilmenee usein korkeatasoisena sosiaalisena innovointina,

- voitto investoidaan suureksi osaksi uudelleen mainitun sosiaalisen päämäärän saavuttamiseksi,
- organisaatio- tai omistusrakenne kuvastaa sen tehtävää, koska se perustuu demokratian tai osallistumisen periaatteisiin tai koska siinä otetaan huomioon sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Euroopan komission yhteiskunnallisen yrityksen toiminnalliseen määritelmään kuuluvat yritykset, jotka

- tarjoavat sosiaalipalveluja ja / tai tavaroita sekä palveluja muita heikommassa asemassa oleville henkilöille (asunnonvälitys, terveyspalvelujen saatavuus, iäkkäiden tai vammaisten avustaminen, heikommassa asemassa olevien ryhmien osallisuus, lastenhoito, työllisyys- ja koulutuspalvelut, hoidon hallinnointi jne.) ja / tai
- tuottavat tavaroita tai palveluja yhteiskunnallista päämäärää varten (sellaisten henkilöiden sosiaalinen ja ammatillinen integroiminen työpaikkojen kautta, jotka ovat muita heikommassa asemassa erityisesti riittämättömän pätevyyden taikka sosiaalisten tai ammatillisten ongelmien vuoksi, mikä johtaa syrjäytymiseen) mutta joiden toiminta voi kattaa myös muita kuin sosiaalisia tavaroita tai palveluja.

3. Yhteiskunnallisia yrityksiä määriteltäessä voidaan huomioida työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskevan Euroopan unionin ”EaSI-ohjelman” asetuksen 2 artiklan 1 kohta (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 1296/2013), missä yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä,

- a) joka yhtiöjärjestyksensä, sääntöjensä tai muun oikeudellisen asiakirjan, jolla se on perustettu, mukaan pyrkii ensisijaisesti saavuttamaan mitattavissa olevia myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ennemminkin kuin tuottamaan voittoa omistajilleen, jäsenilleen sekä osakkailleen ja:
  - joka tuottaa palveluja tai tavaroita, jotka saavat aikaan sosiaalista hyötyä ja / tai
  - joka käyttää sellaista tuotteiden tai palveluiden tuotantomenetelmää, joka on sen sosiaaliseen tavoitteeseen soveltuva;
- b) joka käyttää voittonsa ensisijaisesti päätavoitteeseensa pyrkimiseen ja jolla on ennalta määriteltyjä menettelyjä ja sääntöjä, joita sovelletaan voittojen jakamiseen osakkaille sekä omistajille ja joilla varmistetaan, että voittojen jakaminen ei vaaranna päätavoitetta; ja
- c) jota johdetaan yrittäjähenkisesti, vastuullisesti ja avoimesti ja erityisesti siten, että johtamiseen osallistuvat työntekijät, asiakkaat ja muut sidosryhmät, joihin yrityksen liiketoiminta vaikuttaa.

4. Yhteiskunnallisia yrityksiä määriteltäessä voidaan huomioida Euroopan sosiaalirahasto plus -asetusehdotuksen 2 artiklan kohta 15 (Euroopan komissio, 2018), missä yhteiskunnallisella yrityksellä tarkoitetaan oikeudellisesta muodostaan riippumatta yritystä tai luonnollista henkilöä,

- a) joka yhtiöjärjestyksensä, sääntöjensä tai muun oikeudellisen asiakirjan, joka voi aiheuttaa vastuun syntymisen sen jäsenvaltion sääntöjen nojalla, johon se on sijoittautunut, pyrkii ensisijaisesti saavuttamaan mitattavissa olevia myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ennemminkin kuin tuottamaan voittoa muihin tarkoituksiin ja joka tuottaa palveluja tai tavaroita, jotka saavat aikaan sosiaalista hyötyä, ja / tai joka käyttää sellaista tuotteiden tai palveluiden tuotantomenetelmää, joka on sosiaalisiin tavoitteisiin soveltuva;
- b) joka käyttää voittonsa pääasiallisesti ensisijaiseen yhteiskunnalliseen tavoitteeseensa pyrkimiseen ja jolla on ennalta määritellyjä menettelyjä ja sääntöjä, joita sovelletaan voittojen jakamiseen ja joilla varmistetaan, että voittojen jakaminen ei vaaranna päätavoitetta;
- c) jota johdetaan yrittäjähenkisesti, vastuullisesti ja avoimesti ja erityisesti siten, että työntekijät, asiakkaat ja muut sidosryhmät, joihin yrityksen liiketoiminta vaikuttaa, osallistuvat johtamiseen.

Suomen yhteiskunnallisten yritysten strategiassa määritellään yhteiskunnallinen yritys seuraavasti:

yhteiskunnallinen yritys harjoittaa liiketoimintaa yhteiskunnallisen tavoitteensa toteuttamiseksi ja käyttää suurimman osan voitostaan tai ylijäämästään tämän ensisijaisen tavoitteensa edistämiseen, mikä on vahvistettu yhteisön yhtiöjärjestykseen tai sääntöihin. Lisäksi yhteiskunnallinen yritys korostaa toiminnassaan vastuullisuutta, avoimuutta ja läpinäkyvyyttä sekä hallintomallissaan osallisuutta ja demokratiaa. (Yhteiskunnallisten yritysten työryhmä, 2021.)

Yhteiskunnallisten yritysten liiketoiminta- ja työllistämisedellytyksien vahvistaminen

Yhteiskunnallisen yritystoiminnan päätoimialoja (Ks. esim. Pöyhönen ym., 2010; European Commission, 2020) useissa EU-maissa ovat työttömien työelämään integrointi, koulutus ja kuntoutus, henkilökohtaiset palvelut (esim. lastenhoitopalvelut, ikäihmisten palvelut, palvelut heikommassa asemassa oleville henkilöille, lähipalvelut) ja heikommin menestyneiden alueiden paikallinen kehittäminen (esim. syrjäseuduilla toimivat yhteiskunnalliset yritykset, lähiöiden ja kaupunginosien kehittämistä ja sosiaalista koheesiota tukevat yhteiskunnalliset yritykset). Yhteiskunnallisen yrityksen yhteiskunnallinen tehtävä voi myös olla esimerkiksi haja-asutusalueiden ja taantuvien alueiden tukeminen, paikallisyhteisöjen kehittäminen, ympäristönsuojelu ja vastuullinen kauppa kehitysmaiden kanssa.

Yhteiskunnallisten yritysten erilaisuuden ja alueellisen sijainnin eroavaisuuksien takia niiden liiketoiminta- ja työllistämisedellytyksien vahvistamiseksi tarvitaan yritysten tilanteeseen ja tarpeisiin soveltuvia toimenpiteitä liiketoimintamallin valmiuksien, tunnettavuuden, resursoinnin ja osaamisen lisäämiseksi (Ks. myös European Commission, 2020). Yhteiskunnallisten yritysten liiketoiminta- ja työllistämisedellytyksiä lisäksi eri liiketoimintamalliin liittyvien verkostojen vahvistaminen mahdollistamalla niille toimintaedellytyksiä ja syventämällä niiden keskinäistä yhteistyötä ja työnjakoa. Yhteiskunnallisen yrityksen liiketoimintamallin tunnettavuus voisi samalla kehittyä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Teoksen kolmannessa osassa esitetään konkreettisia ehdotuksia yhteiskunnallisten yritysten suomalaisen mallin edistämiseksi.

LÄHTEET

- Defourny, J., Nyssens, M., & Brolis, O. (2021). Testing Social Enterprise Models Across the World: Evidence From the "International Comparative Social Enterprise Models (ICSEM) Project". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 50(2), 420–440. <https://doi.org/10.1177/0899764020959470>
- Erpf, P., Tekula, R., & Neuenschwander, J. (2019). Clustering social enterprises: an empirically validated taxonomy. *Social Enterprise Journal*, 15(3), 397–420. <https://doi.org/10.1108/SEJ-12-2018-0081>
- Euroopan komissio. (30.5.2018). Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus Euroopan sosiaalirahasto plussasta (ESR+). COM/2018/382 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52018PC0382>
- Euroopan parlamentin ja Neuvoston asetus (EU) N:o 1296/2013, annettu 11 päivänä joulukuuta 2013, työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskevasta Euroopan unionin ohjelmasta ("EaSI-ohjelma") ja eurooppalaisen työllisyyttä ja sosiaalista osallisuutta koskevan Progress-mikrorahoitusjärjestelyn perustamisesta annetun päätöksen N:o 283/2010/EU muuttamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti 20.12.2013. <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1296/oj>
- European Commission. (2020). *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report*. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg; Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/s/sjHA>
- Kannampuzha, M., & Hockerts, K. (2019). Organizational social entrepreneurship: scale development and validation. *Social Enterprise Journal*, 15(3), 290–319. <https://doi.org/10.1108/SEJ-06-2018-0047>
- Kostilainen, H. (2020). *Yhteiskunnalliset yritykset Suomessa*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:10). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-497-6>
- Kostilainen, H., & Pättiniemi, P. (2016). Evolution of Social Enterprise Concept in Finland. Teoksessa A. L. Lundgaard, M. Gawell, & R. Spear (toim.), *Social Entrepreneurship and Social Enterprises Nordic Perspectives*. (Routledge studies in Social Enterprise & Social Innovation). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315621982>
- L 1351/2003. Laki sosiaalisista yrityksistä 30.12.2003/1351. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031351>
- Pöyhönen, E., Hänninen, E., Merenmies, J., Lilja, I., Kostilainen, H., & Mankki, J. (2010). *Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset. Uuden talouden edelläkävijöitä?* [Julkaisematon käsikirjoitus]. Yhteinen yritys -hanke.
- Suomalaisen Työn Liitto (i.a). *Yhteiskunnallinen yritys*. Saatavilla 3.8.2021 <https://suomalaintytyo.fi/yrityksille/yhteiskunnallinen-yritys>
- Yhteiskunnallisten yritysten liitto ARVO ry (i.a). *Mikä on Arvoliitto?* Saatavilla 3.8.2021 <https://arvoliitto.fi/mika-on-arvoliitto/>
- Yhteiskunnallisten yritysten työryhmä (2021). *Yhteiskunnallisten yritysten strategia*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:41). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-884-4>